

דין וחשבון הוועדה הבין-אוניברסיטאית להערכה ודירוג של פרסומים משפטיים

אקדמות מילין לגרסה האנגלית

מאת

מיכאל בירנהק, דורון טייכמן, אורן פרז ורון פרי

בשנת 2016 הקימו דיקני הפקולטות למשפטים באוניברסיטת בר אילן, אוניברסיטת חיפה, האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב ועדה משותפת להערכה ודירוג של פרסומים משפטיים (להלן: הוועדה). הוועדה הוקמה, בראש ובראשונה, על מנת לתקן ליקויים מהותיים ורבי-שנים במנגנון התקצוב של הוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) הפועלת מטעם המועצה להשכלה גבוהה. הוועדה הוסמכה להציע פתרונות לשני ליקויים מרכזיים במנגנון שהונהג על ידי ות"ת. ראשית, קבוצת כתבי העת עליה התבסס מודל התקצוב לא כללה חלק ניכר מכתבי העת המשפטיים. המודל הכיר רק בכתבי עת שהופיעו בשני מאגרים של Web of Science (המאגר המרכזי ובהמשך גם מאגר נוסף שנקרא Emerging Journals) וכן ברשימת כתבי עת משפטיים בעברית. שנית, בניגוד לנהוג בענפי מדע אחרים, התקצוב שניתן בגין כל פרסום היה זהה, ללא תלות בכמות הפרסום. כך, פרסום בכתב עת עילי זיכה בתקצוב זהה לזה שניתן לפרסום בכתב עת בקצה השני של הקשת. בתחומי מחקר אחרים נערכת חלוקת התקציב בהתאם ל-Impact Factor של כתב העת. בכתבי העת במשפטים לא קיים כלי דירוג אובייקטיבי אחד ומוסכם, ובהיעדר דירוג שכזה, התייחסה ות"ת באופן אחיד לכל הפרסומים. הוועדה הוסמכה להציע מודל שיתקן את הליקויים היסודיים הללו. בתחילת עבודתם הסכימו חברי הוועדה שבשיטת התקצוב של ות"ת יש ליקוי חמור נוסף: התעלמות מוחלטת מספרי עיון ומחקר, חרף חשיבותם העצומה לקידום המחקר האקדמי המשפטי. סמכות הוועדה הורחבה על מנת לטפל גם בליקוי זה.

דוח הוועדה מרחיב את רשימת כתבי העת שמשמשים בסיס לתקצוב במידה משמעותית, מסווג את כתבי העת השונים לארבע קבוצות איכות: A^* , A , B , C (בפועל – חמש, כולל קבוצת "בלתי מסווגים") וקובע שיטה לתקצוב דיפרנציאלי של פרסומים בכתבי עת על בסיס סיווגם. הדוח גם מזהה את הוצאות הספרים בשתי הקטגוריות העליונות, הגם שאין בו הכרעה בסוגיית משקל הפרסום של ספרים בהוצאות השונות.

הוועדה קיימה כעשרים ישיבות ממושכות וניהלה אינספור תכתובות לאורך כל שנות פעילותה. מאות שעות עבודה הושקעו באיסוף ובחינה של נתונים (כמותיים ואיכותיים) ובדיונים פרטניים על כל במת פרסום. שיטת עבודתה של הוועדה, הנתונים שבהם נעשה שימוש, והליך האישור מוצגים בהרחבה בדוח. כמה נקודות ראיות בכל זאת להדגשה: עמדות חברי הוועדה נחלקו ביחס לדירוג הראוי של לא מעט במות פרסום, אך כל ההחלטות התקבלו על בסיס קונצנזוס ובגיבוי מלא של ארבעת הדיקנים. הוועדה ביצעה את עבודתה תוך התייעצות שוטפת עם חוקרות וחוקרים בתחומי המחקר הרלוונטיים בארץ ובעולם, מהלך שהניב התייחסות לכתבי עת נוספים ולבדיקה מחדש של דירוגים שונים. טיוטה של ההצעה הופצה לכל החברות והחברים בארבע הפקולטות למשפטים ובעקבות זאת נבדקו מחדש כתבי עת רבים וההצעה תוקנה. הגרסה הסופית (המתוקנת) הובאה לאישור מועצת הפקולטה בכל אחד מהמוסדות באפריל-מאי 2019. ביולי 2019 פרסמה הוועדה גרסה מורחבת של הדוח בשפה האנגלית. גרסה זו נועדה לחשוף את עבודת הוועדה וממצאיה בפני הקהילה האקדמית הבין-לאומית. בתוך זמן קצר זכה הדוח לתהודה מרשימה, והערות שהתקבלו הובילו לליטוש נוסף. גרסתו הסופית של הדוח המיועד לקהילה הבין-לאומית מתפרסמת כאן.

ארבע סוגיות שהדוח אינו עוסק בהן בהרחבה מחייבות הבהרה. בראש ובראשונה, הדוח בשפה האנגלית מדגיש את דירוג במות הפרסום (מיון כתבי העת לארבע קטגוריות איכות). חברי הוועדה סברו כי מרכיב זה של הניתוח וההמלצות הוא הרלוונטי ביותר עבור הקהילה האקדמית הבין-לאומית. אולם, כפי שהסברנו לעיל, הדירוג שהתבצע על ידי הוועדה נועד לשמש בסיס למודל תקצוב דיפרנציאלי חדש בישראל. כדי להוציא לפועל מודל כזה נדרשה הוועדה לקבוע את המשקל היחסי של פרסום בכל אחת מן הדרגות. בדיונים ממושכים שהתנהלו בין חברי הוועדה והדיקנים בארבע הפקולטות גובשה נוסחה שהתקבלה על דעת כולם. יחס המשקלות המוסכם הוא 15:11:6.5:1 בין הקטגוריות A*:A:B:C. הנחת הוועדה הייתה שמשקל הפרסום באחד מאלפי כתבי עת בלתי מדורגים יהיה 0. טווח משקלות 1-15 הוא הטווח המקובל במנגנוני תקצוב דיפרנציאליים אחרים של ות"ת. בחירת המשקל לפרסום בכל קטגוריה התבססה על הנחות העבודה הבאות:

- א. תקצוב הוגן, ולמעשה גם הערכה של תיק פרסומים למטרות אקדמיות אחרות, צריכים להביא בחשבון גם את איכות הפרסומים וגם את כמותם.
- ב. פרסום בקטגוריה A* אפשרי ורבים מהחוקרות והחוקרים בישראל מפרסמים בכתבי עת אלה, אבל לנוכח הטיות ידועות ואילוצים אקדמיים שונים אין זה ריאלי לצפות אפילו מהטובות והטובים שבחוקרות והחוקרים לפרסם אך ורק בכתבי העת המשתייכים אליה. היתרון של פרסום בכתב עת המצוי בקטגוריה A* על פרסום בכתב עת המצוי בקטגוריה A צריך לפיכך להיות נראה לעין אך לא דרמטי. לכן משקלו של פרסום A* אכן גדול מאוד ביחס לקטגוריות האחרות (ובפרט

הנמוכות שבהן), אך המשקל הכולל של שני פרסומים ב-A גדול מהמשקל של פרסום ב-A*.

ג. פרסום בכתב עת המשתייך לקטגוריה B הוא עדיין סולידי. קטגוריה זו כוללת כתבי עת ראויים שלחלקם יש נתונים כמותיים הנושקים לאלה של כתבי עת ב-A. עם זאת, הוועדה סברה שבאופן כללי קיים פער של ממש בין כתבי עת בקטגוריה זו לכתבי עת בקטגוריה A. משקלם של שני פרסומים בכתבי עת מדרגה B גדול קמעא ממשקלו של פרסום בכתב עת מדרגה A, אך יידרשו שלושה פרסומים בכתבי עת מדרגה B כדי לעלות במעט על משקלו של פרסום אחד בכתב עת מדרגה A*.

ד. ככלל, פרסום בקטגוריה C, או בכתב עת בלתי מדורג בשפה האנגלית, אינו רצוי אקדמית.

ה. כתבי העת שלא סווגו כוללים שני סוגים. האחד, כתבי עת שהוועדה סברה שאינם ראויים להיכלל בדוח, והשני, כתבי עת חדשים, שמוקדם עדיין להעריך את רמתם הכללית. לגבי כתבי עת מהסוג השני, הוועדה ממליצה שבסבב עדכון נוסף, בעוד מספר שנים, ייבדקו גם הם.

שנית, הוועדה דירגה גם כתבי עת משפטיים בשפה העברית. כתבי עת אלה דורגו בנפרד מכתבי העת שמתפרסמים בחו"ל על בסיס הסכמה שהתגבשה בדיון משותף לחברי הוועדה ולדיקני ארבעת המוסדות. בצד השאיפה למצוינות אקדמית בזירה הגלובלית יש חשיבות לפרסום המקדם את המשפט הישראלי ואת השיח המשפטי והציבורי בישראל, והדירוג נותן מענה הוגן וסביר לצורך זה. דירוג כתבי העת העבריים, המובא בטבלה שלהלן, הושמט מן הדוח המיועד לקהיליה הבין-לאומית על בסיס ההבנה שלחוקרים במדינות אחרות אין עניין בפרסום בשפה העברית.

קטגוריה	כתב העת
A	דין ודברים
A	דיני ישראל
A	מחקרי משפט
A	משפט וממשל
A	משפטים
A	עיוני משפט
A	שנתון המשפט העברי
B	המשפט
B	הפרקליט
B	חוקים

B	מעשי משפט
B	משפט ועסקים
B	משפט, חברה ותרבות
B	עבודה, חברה ומשפט (לשעבר: שנתון משפט העבודה)
B	תרבות דמוקרטית
C	הון משפחתי
C	מאזני משפט
C	מיסים
C	משפחה במשפט
C	משפט וצבא
C	משפט רפואי וביו-אתיקה
C	עלי משפט
C	קריית המשפט
C	רפואה ומשפט
C	שערי משפט

יש לשים לב לכך שהדוח התבסס על הנתונים שעמדו בפני הוועדה, ונועד לשקף את המצב בשוק הפרסומים המשפטיים בעת עבודתה (שהושלמה כאמור באביב 2019). הוחלט כי הסרת כתבי עת שפעילותם הופסקה במהלך תקופת העבודה (אך חוקרי/ות משפט המשיכו לפרסם בהם במהלך תקופה זו) והוספת כתבי חדשים שטרם הצטבר לגביהם מידע מספק יתבצעו בשלב מאוחר יותר. כך, למשל, במהלך עבודת הוועדה הודיע כתב העת "הפרקליט" – אשר יצא לאור על ידי לשכת עורכי דין מאז 1943 (ובשנותיו האחרונות תחת האחריות האקדמית של הפקולטה למשפטים במכללה למנהל) – על הפסקת פרסומו. כתב העת "משפט וצבא" לא ראה אור שנים אחדות, אולם הפוגות ממושכות אפיינו את פרסומו מאז היווסדו בתחילת שנות השמונים של המאה הקודמת, ואין לדעת בוודאות מה יעלה בגורלו. במקביל, נוסדו בישראל מספר כתבי עת משפטיים חדשים ובהם "מחקרי רגולציה" של המכללה למנהל, "בפרט ובכלל" של המכון הישראלי לדמוקרטיה, וכתבי עת בתחומים משיקים כמו "משטרה והיסטוריה" של בית מורשת משטרת ישראל. עדכונים בדירוג יתבצעו על ידי ועדת העדכון, כמבואר להלן. כתבי עת של מוסדות ישראליים בשפה האנגלית דורגו עם כתבי עת זרים בשפות זרות ובהתאם לאמות המידה שנקבעו ביחס לפרסומים בין-לאומיים. שלישיית, מאז אישורו של הדוח החדש החלה ועדת הדירוג לעבוד מול ות"ת על הטמעתו במנגנון התקצוב. היישום יתבצע בשני שלבים. בשלב הראשון, בשנת

הלימודים התשפ"א, ייושם לראשונה מודל התקצוב הדיפרנציאלי שהציעה הוועדה על מאגר חלקי של כתבי עת. היישום החלקי נובע ממגבלות טכניות של מכון סאלד, שעל דיווחיו מסתמכת ות"ת בהפעלת מודל התקצוב. המכון אינו יכול בשלב זה לאתר פרסומים בכמה מאות כתבי עת המופיעים בדוח הוועדה. בשלב השני, עם השלמת ההיערכות הטכנית של ות"ת בשנת התקציב התשפ"ב או התשפ"ג תיושמה גם ההמלצות הנוגעות להרחבת רשימת כתבי העת העומדת בבסיס מודל התקצוב.

רביעית, גם תחת הנחה של יישום מלא של הדוח המצורף, עבודת הוועדה לא נשלמה. על אף שהוועדה סיווגה גם הוצאות ספרים אקדמיים, טרם גובש מתווה לתקצוב ספרים. הקושי העיקרי בהקשר זה נובע למשקלו היחסי של ספר לעומת מאמר שסווג לאותה קבוצת איכות. חשוב מכך, לאורך הזמן יידרשו תיקונים ועדכונים של רשימת כתבי העת הנכללים בדוח ודירוגם. עולם הפרסום האקדמי הוא מאוד דינמי. כתבי עת חדשים נוסדים, כתבי עת אחרים מפסיקים את פעילותם, כתבי עת צוברים ותק, המוניטין האקדמי משתנה וכן הלאה. ועדת הדירוג המליצה על כינונה של ועדת עדכון, אשר תתכנס אחת לחמש שנים ותבחן – ביוזמתה או על פי פנייה בנוהל שייקבע – שינויים אפשריים בסיווג במות פרסום על יסוד השתנות נתוני היסוד וכן סיווגן של במות פרסום שלא סווגו קודם לכן, תוך הקפדה על המבנה הפירמידלי (כלומר, הסיווג לארבע קבוצות איכות) ועל יישום עקבי של עקרונות בני הגנה. בוועדה י/תהיה נציג/ה לכל אחת מהפקולטות האוניברסיטאיות לפי מינוי הדיקן והיא תקבע את נוהלי עבודתה. יש לשאוף להמשך קבלת החלטות על בסיס קונצנזוס. ועדה זו גם תנסה לגבש נוסחה מוסכמת לשילוב ספרים במודל התקצוב.

בצד מטרתו העיקרית, לאמור שיפור מודל התקצוב, עשוי דוח הוועדה לשמש כלי עזר פוטנציאלי בהכוונה של חוקרים וחוקרות ביחס לבמות פרסום אפשריות, וזאת בפקולטות שיחליטו שהן מעוניינות בכך. יודגש עם זאת שקיימת שונות בין המוסדות ביחס לתפקיד ולמשקל שימלא מסמך זה בהליכי הקידום בכל מוסד, וכל מוסד יקבל החלטה נפרדת ביחס לכך. שונות זו משקפת בין היתר הבדלים בעמדה העקרונית לגבי מדידה והערכה של מחקר, הבדלים באופי ובמבנה תהליכי הקידום הנהוגים בכל מוסד, כמו גם את העובדה שהמסמך אינו דן בכל הסוגיות הרלבנטיות (למשל דירוג של פרקים בספרים, מאמרים שהתפרסמו בבמות חוץ־משפטיות, מאמרים בשפות שאינן אנגלית ועוד).

הוועדה ערה לביקורת על שימוש בכלי מדידה לבחינת איכות מחקרית. משום כך הבהרנו שכל מוסד רשאי לאמץ או שלא לאמץ את הדירוג שמוצע כאן לצרכיו הפנימיים, וכאמור, בין המוסדות יש הבדלי גישות בנושא. כמו כן, אנחנו ערים לביקורת על איכות המדדים השונים שבהם נעזרנו. שיטת העבודה שמפורטת בדוח נועדה להפיג חשש אחרון זה על ידי אימוץ מתודולוגיה שהסתמכה הן על שיקולים כמותיים והן על שיקולים איכותניים.